

Förstudie om ägarskiftes- och mentorprogram inom svenskt yrkesfiske

Promemorian är Jordbruksverkets slutsatser från förstudie av ägarskiftes- och mentorprogram inom svenskt yrkesfiske.

Bakgrund

Hösten 2019 påbörjade Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten projektet Framtidens Fiske och Vattenbruk som syftade till att ta fram en ny gemensam strategi och sektorsspecifika handlingsplaner för yrkesfiske, fritidsfiske och fisketurism samt vattenbruk. Strategin och handlingsplanerna skapar en gemensam målbild och en tydlig inriktning för utveckling av svenskt fiske och vattenbruk. Strategin lyfter bland annat behovet av bättre kunskap, kompetensutveckling och kommunikation till stöd för förvaltning och näringarnas utveckling. Handlingsplanen för utveckling av svenskt yrkesfiske består av 17 åtgärder varav en är utbildning och kompetensutveckling där översyn av framtagande av mentorprogram och ägarskiftesprogram är exempel på aktiviteter kopplade till åtgärden.

I takt med att andelen yrkesfiskare har minskat i Sverige för både insjöfisket och utsjöfisket, samt att medelåldern ökat inom det demersala fisket och insjöfisket, finns det ett behov av att se över åtgärder för att få in unga i yrkesfisket. För att säkerställa återväxten av yrkesfiskare och överföra befintliga yrkesfiskares kompetens till nya yrkesfiskeföretagare såg Jordbruksverket ett behov av en förstudie som skulle undersöka förutsättningarna för att skapa ett eller flera olika program gällande ägarskifte, nyrekrytering, mentorskap, entreprenörsutbildning och yrkespraktik i Sverige.

Under 2022 gick Jordbruksverket ut med en upphandling för att ta fram en förstudie av ägarskiftes- och mentorprogram inom svenskt yrkesfiske. UTSIKT Affärsutveckling AB vann upphandlingen och fick uppdraget. Det här PM:et redogör kortfattat för Jordbruksverkets slutsatser med utgångspunkt från redovisningen av den upphandlade förstudien.

Metod

I Förstudien genomfördes enkäter som besvarades av 109 yrkesfiskare (respondenter) i Sverige. Enkäter har även skickats ut och besvarats av fiskets fem producentorganisationer (SPF PO, SFPO, HKPO, NKFPO, POKB), Svenska Insjöfiskets Centralförbund, Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket och fyra länsstyrelser.

Jordbruksverkets slutsatser från förstudien

Jordbruksverket ser nedanstående tre slutsatser som viktigast.

- Ett ägarskifte- och mentorprogram bör göras i samarbete mellan Jordbruksverket, Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelserna och fiskets organisationer i form av ett pilotprojekt.
- Vid beslut om nya yrkesfiskelicenser bör förvaltande myndigheter utgå från långsiktig miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet för att främja lönsamma fiskeföretag.
- Tillfrågade yrkesfiskare efterfrågar en översyn av licenssystemet för att möjliggöra att fler nya yngre yrkesfiskare får egen fiskelicens, samtidigt som äldre licenshavare finns kvar för kunskapsöverföring.

Utöver dessa slutsatser visar förstudien i huvudsak på följande.

Aktörerna inom yrkesfisket anger att de stora utmaningarna för etablerat fiske och nyetablering rör områden som har gemensamt överlapp, dvs. regler, myndigheter och fiskelicenser. Den största utmaningen enligt enkätsvar från de 109 yrkesfiskarna är beviljandet av nya yrkesfiskelicenser. Dialog med myndigheter uppges vara den näst största utmaningen och ”regelkrångel” anges som den tredje största utmaningen. Med regelkrångel menar respondenterna att det finns allt för många regler och allt för komplicerade regelverk såväl på EU-nivå som nationellt.

Anställda vid Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket och länsstyrelserna i Värmlands, Kalmars, Skånes och Kronoberg län har svarat att det är tillgången på fisk, lönsamheten för företagen och licenser/kvotsättning som är de främsta utmaningarna för att få in nya, yngre yrkesfiskare, tätt följt av regelverket.

För att bevara och överföra äldre yrkesfiskares kompetens till nya generationer, inklusive tyst kunskap som erhållits genom observation, imitation och praktisk erfarenhet, föreslås dokumentation och överföring.

Behovet av ett ägarskiftes- och mentorprogram är störst för småskaligt kust- och insjöfiske.

Ett pilotprogram för ägarskiften föreslås, med coachning för både överlåtare och övertagare. Flera äldre fiskare fortsätter att arbeta efter pensionering, men i minskad omfattning och fångstvolym.

Ett program för blivande yrkesfiskare föreslås bestå av:

- Dokumentation och överföring av äldre yrkesfiskares kompetens till nya generationer, inklusive tyst kunskap.
- Företagsekonomisk utbildning utöver den praktiska kompetensen i själva fisket.

- Nya yrkesfiskare får särskilt företagsamma yrkesfiskare utvalda som mentorer för utveckling av rollen som yrkesfiskare.
- Inom programmet föreslås även en matchning av äldre yrkesfiskare och blivande yrkesfiskare för ägarskiften.

Slutord

Jordbruksverket ser över möjligheterna för nästa steg under höst/vintern 2024.